

Astrid Lindgren világról

és Harisnyás Pippiről, akit a pedagógiai óvatosság száműzött volna

„...nagyon szeretek élni. Ezenkívül borzasztóan szeretek írni.”

Astrid Lindgren

Lehet, hogy a gyermekirodalom antiautoriter hulláma nem is a Borzas Peti megtagadásával kezdődött (Anti-Struwwelfoeter, 1970), hanem jó huszonöt évvel korábban. Egészen pontosan Astrid Lindgren Harisnyás Pippijével jött el a gyerekirodalomban a tekintélyellenesség ideje (1944). A könyv főhősnének ötvenedik születésnapját néhány éve megünnepelte a világ. Ez bizony keveseknek adatott meg. Nem bevett szokás. – Harisnyás Pippi persze nem akar ki. Irodalmi hős a javából. Anti-lányregényhős! Az egész lény tagadás: vásott, lompos, lóg a harisnyája, szabadszájú, hazudik (mintha könyvből olvasná), vörös hajú, kalózládája van, aranya, pisztolya, felveszi a harcot egy egész bandával, fantasztikus erőművész. És ezzel együtt elbűvölő. Így mutatkozna be: „A nevem Harisnyás Pippilotta Citadella Intarzia Majolika Ingaóra, az apám meg Harisnyás Efraim kapitány, valaha a tengerek réme, mostanában a négerek királya.”

Pippi nem egyszerűen egy „enfant terrible”. Kilóg mindenféle kliséből. Jobbára attól, hogy kislány. Az ún. antiautoriter gyerekpróza mégse vele kezdődik! Harisnyás Pippi csak előőr. Nem keveredhet konfliktusba semmiféle tekintéllyel. Annyira szabad, hogy ilyesminek nincs is kitéve. – De mielőtt a Pippi-könyvek fölött töprengnék és a szakirodalom vitáit citálnám, hadd mutassam be a szerzőt, akit a nagyvilágban igen gyakran csak úgy becéznek, hogy „Pippi Langstrumpf mamája”. Nem véletlenül. Lindgren több tucat sikeres gyerekkönyvet írt, de lelke legigazibb gyermekének mégis csak Harisnyás Pippi látszik. Erről a könyvről mondhatjuk el, hogy a gyerekpróza történetében fontos mérföldkő – és elsősorban a gyerekábrázolás révén.

„Happy Birthday, Astrid Lindgren!” – hanzzott nemrég a születésnapjához a világ. Ez a 90. születésnap 1997-ben ünnep volt a magyar gyermekkultúrában is, mert szerencsére elmondhatjuk, hogy Astrid Lindgrennek tucatnyi könyve jelent meg magyarul (*Harisnyás Pippi; Britta kiönti a szívét; Mió, édes fiam; Az ifjú mesterdetektív; Veszélyben a nagymufti kincse; Ócsi és a repülő bácsika; Oroszlánszívű testvérek; A rabló lánya; Harisnyás Pippi hajóra száll; Juharfalvi Emil; Juharfalvi Emil újabb csínyei*). – Lindgren könyveit valószínűleg jobban ismerjük, mint a szerzőt. Ismerkedjünk meg vele is!

Vimmerbytől a világhírig

Astrid asszony élete „rút kiskacsa”-történet, anderseni életút. 1907. november 14-én született Vimmerbyben. Csaknem olyan hosszú névre keresztelték, mint ő a maga Pip-

pijét. A teljes eredeti neve: Astrid Anna Emilia Ericsson. Paraszti származék. Apja egy papi birtok haszonbérelője. Vimmerby kicsi falu, a térképen nem találjuk. És hiába keresnénk Bullerbyt is, Lindgren apjának faluját. Ez volt Astrid gyermekkorának Elvarázstolt Völgye. Mindkettő Dél-Svédországban van. Meglehet, Vimmerbyt Lindgren könyveiben Lönnerbergának, azaz Juharfalvának hívják. Bullerbyt nem keresztelte át. Híressé tette! Csak hogy a bullerby-i gyerekek története még nem érkezett meg hozzánk (*Alla vi barn in Bullerby*, azaz: *Mi, gyerekek, Bullerbyből*). De ne is keressük a térképen Vimmerbyt! A századelő levegőjével, emberi-tárgyi környezetével, gyerekvilágával ott van Lindgren könyveiben. *Tótfalusi István* úgy keltette életre szerzőnk nyomán ezt a világot, hogy az ún. Dél-föld svéd nyelvjárásának magyar változatát is megcsinálta a Juharfalvi Emil-történetekben. Emilnek például nem sapkája és puskája van, hanem „sapkója” és „puskója”. És így sopánkodnak a vásott kölyök miatt: „Szegény Svenssonik ott a Macskahőj tanyón meg vannak verve azzal az igótnivaló kölyökke.” A gyerekkönyvek túlságosan is urbanizálódott regényvalóságai között üde folt ez a Juharfalva. Mondhatnám, egzotikus, az-az különös, furcsa, de hát ez a szó másféle tájakra foglalódott le. – Lindgren letagadhatatlanul szereti ezt a világot. Amikor az Emil-történeteket befejezte, sírt. Fájt a búcsú a gyerekkortól. – Olyannyira szerethette gyerekkorának tájait, mint *Andersen* a szülőfaluját, a szigetét. Felserdülve mégis mindketten elhagyták a maguk Elvarázstolt Völgyét. A kamasz Andersen Koppenhágába ment, a tizenkilenc éves nagylány, Lindgren Stockholmba indult szerencsét próbálni. Időbe telt mindkettőnek, amíg rátaláltak.

Küzdelmes, szenvedésteli évekből állt Lindgren ifjúsága. Talán azért is olyan fogékony az emberi szenvedésre, szegénységre. Ő is szegény volt és megvetett. Gyermeket szült, akit nevelőszülőkre kellett bíznia. A legkevésbé saját szigorú erkölcsű, délföldi világa fogadta volna el a házasságon kívül született kisfiút. Astrid dolgozott könyvkereskedésben, ügyvédi irodában, autókлубban. Aztán egyszer csak véget értek szenvedései. A „rút kiskacsából” hattyú lett. Azt is mondhatom, hogy a „meseautó” utasa. Annak a cégnek a vezetője vette őt feleségül, ahol titkárnősködött. Férje nemsokára a Királyi Autóklub vezérigazgatója lett. Astrid ettől kezdve nemcsak boldog, de jómódú is. Magához veheti ötéves kisfiát, és 1934-ben életet ad egy kislánynak is. 1944-ben az ő születésnapja ajándéka lesz *Harisnyás Pippi* története. Astrid Lindgren akkoriban már harminchét éves. Állítólag csak azért kezdett el írni, mert egy baleset ágyba kényszerítette, és időmilliomossá tette hosszú hetekre. Nehéz elhinni. De mintha „tudta volna” a tehetsége, hogy ráér szunnyadni, mert a „tulajdonost” hosszú étellel ajándékozza meg a sors.

Pippi történetét öt kiadó utasította vissza. Használhatatlannak ítélték. A hamburgi Oetinger Verlag azonban felfedezte a maga számára Astrid Lindgren. 1945-ben kiadta a könyvet, amely díjat nyert. Ezzel elkezdődött egy töretlen karrier. Astrid Lindgren 1958-ban már Andersen-díjas. 1966-ban iskolát neveztek el róla. (Ma hatvankilenc iskola viseli a nevét!) Egyetemek, akadémiák tiszteletbeli doktora. Ő az első *Tolsztoj-díjas* nő. 1969-ben az Oetinger Kiadó megalapította az Astrid Lindgren-díjat (10 000 DM!). A nyolcvanadik születésnapját a miniszterelnöki rezidencián ünnepelték. Hatszáz vendéget hívtak meg. A nyolcvanötödik születésnapja táján egy hannoveri tanácskozársra repültem. A Lufthansa magazinja Astrid Lindgrenről szólt. Ugyanerre a születésnapra elkészült a Lindgren-monográfia. Az a stockholmi kiadó adta ki, amelynél szerzőnk évtizedekig lektor volt. Ugyanekkor egy másik könyv is emberközelbe hozta az író alakját. Ez utóbbi könyvből tudjuk, hogy a világ „legtöbbet fényképezett öregasszonya” hogyan él manapság. „Mindig reggel írok – mondja. – Esténként már fáradt vagyok. De ha lefekszem, azonnal elkezdek vágyódni az után a pillanat után, amikor felébredek és újra írhatok.” Ha belegondolunk, egyik legszebb gyerekkönyvét, *A rabló lányát* 1973-ban írta, közel a hetvenhez. S azóta sem fogy ki a játékos kedvéből, csak úgy szikráznak az ötletei, és nem felejtette el, hogy milyen gyerekek lenni, sőt azt is tudja, milyen a mai gyerek világa. Az írásaiból sugárzik, hogy másokkal törődő, morális lény. A mindennapi tetteiből is.

*Gorbacsov*val a béke ügyéről váltott levelet. Halott fia emlékére mozgássérült gyerekekért hozott létre alapítványt. 1986-ban. *Carlsson* miniszterelnököt arra biztatta, szállítsa le az adókat, és akkor lesz elegendő gyerek Svédországban. Tudjuk róla, hogy szenvedélyes állatvédő. A „Törődj más emberi és nem emberi lényekkel!” parancsa a lelke mélyén él. (Az amúgy vásott *Harisnyás Pippi* előtt nem lehet egy lovat sem megütni.) Az őszinteség is lényéhez tartozik. Nem ámitja a gyerekvilágot. „Ha Emil azt gondolja, hogy minden ember jó, akkor bizony nem jól gondolja” – olvassuk egyik művében. Ma már nemcsak Disneyland van. 1989-ben Stockholmban parkot létesítettek, melyet Lindgren figurái népesítenek be. Nem így hívják, de „Lindgrenland”-nak nevezném. Ott van *Pippi* a lovával, majmával, négerkirály papájával; Jonathan és Karl, az oroszlánszívű testvérek, a gyerekek Bullerby-ből, *Britta* és *Juharfalvi Emil*, *Mió*, *Ronja*, a rabló lánya; *Kalle Blomkvist*, az ifjú mesterdetektív és a többiek.

Astrid Lindgren a világ egyik legnagyobb gyermekírója. Ő maga úgy véli, a sikerének nincs más titka, mint hogy nem felejtette el, milyen volt gyerekeknek lenni. Nálunk – Lindgrentől függetlenül – *Janikovszky Éva* állítja ugyanezt. Az egyik titkuk bizonyára ez, de van abból még jó néhány.

„Lindgrenland” messze van

Mint minden jelentős író, Lindgren is világot teremtett. Ez a világ hol líraian szép és érzelmes, hol humoros, ironikus, képtelenségekből, ötletbukfencekből, burleszkszerű jelenetekből épül. Astrid Lindgrennek mindenféle hangja van, és sok mindenből keveri ki világának színeit. Hamar ráismerünk, hogy az övé. Talán csak a *Britta kiönti a szívet* című lányregényét tagadhatná le. Alig hihető, hogy a *Pippi*-könyvek első kötetével egy időben született. A *Harisnyás Pippi* írójaként ösztönösen mert más lenni, a *Britta*-történetben amolyan igazi lányregényt akart írni. Csak egy-egy ritka pillanatban felejtette el a műfaj illemléködését. „You are a good sport! (Remek fickó vagy!)” – mondják *Brittának*. Az ilyesmitől összedőltna a „maga nemében igazi” lányregény világa. De Lindgren általában igazodott a sémákhoz. *Brittája* még sóhajtozik is: „Úgy szeretném tudni, láttad-e tegnap esete a holdvilágot.” És hát egyfolytában kiönti a szívét. Szerzőnk még a jól bevált szentimentális levélregényformához is ragaszkodott. Első irodalmi díját egyébként ezzel a könyvvel nyerte, mégpedig abban az időben, amikor a *Harisnyás Pippi* kéziratával kiadótól kiadójig házalt.

Lindgren világának jellemzője, hogy kedvenc hősei a *kiskamaszok*. Szabadok, mert a képzelet végül is mindenféle korlátot lebont körülöttük. Öntörvényűek, lázadók. Gyakran sérültek és magányosak, de a szenvedéseikre mindig van kárpótlás. Ha más-képp nem, hát átlépünk a mesék világába (l. *Mió*, *édes fiam*; *Oroszlánszívű testvérek*). De Lindgren könyveiben alapjában véve sok derűs, boldog gyerek akad. Egytől egyik egyéniségek. Úgy boldogok, hogy nem bújnak ki a bőrükből. „Igazában remek dolog lehet szeplősnek és vörös hajúnak lenni. Legalábbis, ha az ember ilyen vidám és eleven, amilyenek ez a kicsi látszik” – mondják *Pippiről*, és ő is így érzi. Ha szerzőnk hősei közül valaki kételkedne, hogy lehet-e őt szeretni olyannak, amilyen, megnyugtatták: „Ha nem volnál ilyen csúf, sápadt orrú kölyök, akinek még a lába is görbe, nem is volnál az én tücsköm” – mondja öccsének Jonathan az *Oroszlánszívű testvérek*ben. Az egyéniség és a másság akkor is érték Lindgren regényeiben, ha nehéz elviselni. A *Juharfalvi Emil újabb csínyei* című kötetben felmerül, hogy nyugodtabb lenne az élet *Juharfalván* *Emil* nélkül, ezért elküldhetnék Amerikába. Persze azonnal eszükbe jut, hogy az amerikaiaknál éppen földrengés van, és semmi rosszat nem tettek, akkor meg hogyan küldhetnék a nyakukra *Emilt*? De egyszer csak megszólal *Emil* anyja: „*Emil* drága, aranyos fiúcska..., és mi pontosan olyannak szeretjük őt, amilyen.” (Hősünket egyébként a világ néhány táján *Michelnek* hívják.) Gyapjas szőke hajával, vidám kék

szemével Emil igazi *svéd* kisfiú. Persze, a világa is az. Ha felnőtt lesz, a községi önkormányzat elnöke szeretne lenni. Arrafelé ez gyerekálmom. És ahol Emil él, ott már el kell magyarázni a nyájas gyerekolvasónak, hogy mi a fegyveres kiképzés. „...nos hát, régen így hívták, amikor a legények megtanulták a katonamesterséget.” Kiskamaszok között és Svédországban vagyunk. „Lindgrenland” messze van.

Lindgren világa akkor is *svéd*, ha a mindennapokban vagyunk, és akkor is, ha átlépünk a mesébe. A mindennapok díszletei délföldi falvak vagy stockholmi utcák. „Svantesonék Stockholmban laktak egy mindennapi stockholmi utca egyik mindennapi stockholmi házában. A család éppen olyan család volt, mint a többi ezer meg ezer. Apu, anyu és három gyerek...” – Kezdi Lindgren az *Öcsi és a repülő bácsika* című regény történetét. S mert nagyon is Stockholmban vagyunk, igencsak zavaró, hogy *G. Beke Margit* fordításában Karlsson, a repülő bácsika szavajárása az, hogy „hékám”. Ez annyira *Móra Ferenc*-es kifejezés, hogy ebben a fantasztikus történetben hangulatrontó, „idegen szónak” hat. Nem illik Karlsson szájába.

Lindgren a szegények, az elesettek életét emeli regényeibe. A gazdag Svédország szoba-konyhás lakásaiban vagyunk. Az oroszlánszívű testvérek a másvilágon, a mesebeli Vadrózsavölgyben is a ház konyhájában laknak, mint földi életükben varrónő anyjukkal. Tulajdonképpen Tükrország ez a másvilág! Az ifjú mesterdetektív apja fűszeres, társai pedig nem mások, mint a cipész fia meg a pék lánya. Bo Vilhelm Olsson, azaz Mió árva, örökbefogadott gyerek. Csak meseországban adatik meg neki, hogy minden napja öröm legyen. „Este (...) bejön hozzám apám, a király, repülőgépmodelleket építünk együtt és sokat beszélgetünk...” – dicsekszik. E a mesebeli apa sohasem mondja, hogy „Eriggy innen, most más dolgom van!”

(*Mió, édes fiam*) – Lindgren világában a stockholmi utcasarok és a skandináv mesék, mítoszok világa nem is esik egymástól távol. A mesevilágban trollok, szürkemanók veszik körül a hőst, a Katla barlangjába jut, a Karma vízeséséhez, a Cseresznyevölgybe, a Vadrózsavölgybe, az Ósereg Folyamok vidékére. Az *Oroszlánszívű testvérek* érdekes és szép elemzésében *Bernáth István* megfajta a számunkra ennek a távoli, mitikus világnak a jelenségeit és szimbólumait.

A Lindgren teremtette világ hol mulatságos, hol lélegzetelállítóan izgalmas. Az író sem a mindennapiságban, sem a mesevilágban nem felejt el, hogy a kiskamasz szeret határozni és szeret meghatódni. Tudja, hogy kedvenc korosztálya szívesen borzong, sőt azt se bánja, ha néha vacog a foga az izgalomtól. Ha már így elszürkült körülötte a világ, legálább képzeletben szeretne Pippi vagy Ronja lenni, Kalle Blomkvist, a mesterdetektív és Jonathan, az oroszlánszívű, aki a sárkánnyal készül megívni.

*Mint minden jelentős író,
Lindgren is világot teremtett.
Ez a világ hol líraian szép és
érzelmes, hol humoros, ironikus,
képtelenségekből, ötlet-
bukfencekből, burleszkszerű
jelenetekből épül. Astrid
Lindgrennek mindenféle hangja
van, és sok mindentől keveri ki
világának színeit. Hamar
ráismerünk, hogy az övé. Talán
csak a Britta kiönti a szívét című
lányregényét tagadhatná le. Alig
híhető, hogy a Pippi-könyvek első
kötetével egy időben született. A
Harisnyás Pippi írójaként
ösztönösen mert más lenni, a
Britta-történetben amolyan igazi
lányregényt akart írni. Csak egy-
egy ritka pillanatban felejtette el
a műfaj illemkódexét. „You are a
good sport! (Remek fickó vagy!)”
– mondják Brittanak. Az
ilyesmitől összedőlt volna a
„maga nemében igazi”
lányregény világa.*

Lindgren úgy teremt világot, hogy már az első mondatokkal rabul ejti az olvasóit. Számol azzal, hogy akiknek ír, azok már beleszülettek a képi kultúrába, és alaposan „beleestek” a tv-be. Mint az ügyes filmes, már az első „képekkel” kíváncsiságot kelt. Tudja, hogy régimódi ráérősséggel nem foghat mesélésbe. Amíg az „egyszer volt, hol nem volt”-ot cifrázná, a kamasz olvasó abbahagyná a regényt. „Csak semmi egyszer volt” – tanácsolhatjuk manapság mindenkinek *Békés Pál* nyomán. Lindgren első mondatai minden könyvében csatlétek számba mennek.

Lindgren elárulja a gyerekvilágnak, hogy életet adni öröm. A regényből készült gyönyörű gyerekfilmen a szülés kínjait is látjuk. Nem titkolja a gyerekek előtt, hogy a nagy örömeink fájdalommal is járnak (*Ronja, a rabló lánya*). Könyveinek értékvilágába az élettől a halálig minden belefér. Gyerekgregényeinek nagyon is svéd mindennapjai vagy mitikus történetei így tágulnak egyetemessé. Ott van bennük a jószág, a szeretet, az öröm, a szerelem, a szépség, a gonoszság, a kegyetlenség, a hatalom, a félelem, a halál. Sosem időtlenül. Korhoz kötött világ Lindgrené. Gyerekvilága például emancipált, a kislányoké kiváltképp. Ez akkor is így van, ha történetét a múltba vetíti vissza. A rablólovagok várában nem gond, hogy utódként rabló lány szüleik. De a regénybeli gyerekszerelemben mégiscsak Birk a védelmező, Ronja a gondoskodó. Az ősi szereposztás nem változik. Olyan szép ez a gyerekszerelmelem, mint maga a tavasz, amelyet Ronja a történet végén, a vár alatti erdőben boldog sikítással fogad. – Az *Oroszlánszívű testvérek* intonációja a halált idézi. „Tudod, hogy meg fogok halni?” – mondja Karl. „Igen, tudom” – válaszol Jonathan, a testvére. Az olvasót – ha gyerek, ha felnőtt – szíven üti ez a regénykezdet. Gyerekkönyvekben a halálról nem szoktak így beszélgetni. Az *Oroszlánszívű testvérek* tematikája révén mérföldkő a 20. századi gyerekprózában, ahol a halál tabutéma volt. Pedig az életben a gyereket nem tudjuk megmenteni tőle. A gyerek tudja, hogy a halálra nincs orvosság, hogy nem szaladhat el az élet vizéért, és élesztőfüvet sem talál. Ez a meseregény segít a kiskamasznak a halál tudásával élni. Ha gyógyíthatatlanul beteg, mint Karl, akkor segít meghalni. (Van ilyen tapasztalat a könyv hatásáról. „Trostdbuch” – mondják róla.) Vigasztaló könyv az *Oroszlánszívű testvérek*. És abbahagyhatatlan. Nem kevesebbről szól, mint az életről a halál után. „...nem hiszem, hogy olyan szörnyű lenne [a halál] – mondja öccsének Jonathan – ... azt hiszem, nagyon is jól jársz. Elszállsz Nangijába.” Ott laknak a mesék. Ha valaki odakerül, reggeltől estig kalandokban van része. Sőt: éjszaka is. Gyerekeknek szóló, vigasztaló magyarázat a halálra. Nangija olyasféle, mint *Katherine Paterson* Máshol-országa a *Hid a túlvilágra* című gyerekkönyvben, amely Lindgren regénye nélkül talán meg sem született volna. Patersonnak már nem kellett tabutörnie. Nangija, Nangilima és Máshol-ország mögött persze ott vannak ősi másvilághiteink és a reinkarnáció gondolata is.

Lindgren könyvei nemcsak filmszerűen hatásos képekkel indítanak, ilyen jelenetekből építkeznek tovább is. Csak ki kell bontani belőlük a forgatókönyvet. Sokszor megtették. Pippi Langstrumpf, Kalle Blomkvist, Juharfalli Emil, Ronja, Rasmus, a bullerby-i gyerekek mára filmek hősei is. Mindeddig huszonegy játékfilm készült Lindgren műveiből, négy tv-sorozat, miközben könyveit hatvan nyelvre fordították le és negyvenmillió példányban olvasták rongyosra. Lindgren az irodalomban is épített a „folyt. köv.” varázsára. Többé-kevésbé sorozatokból komponálta az életművét. Már a *Harisnyás Pippi* is széria volt (*Harisnyás Pippi*, 1945; *Harisnyás Pippi hajóra száll*; *Harisnyás Pippi Taka-tuka-országban*, 1948). Kalle Blomkvist, az ifjú mesterdetektív 1946 és 1953 között ugyancsak sorozat hőse. 1947-ben a bullerby-i gyerekek története kezdődött, és 1952-ben a harmadik kötettel ért véget. Karlsson, a repülő bácsika 1949-ben tűnt fel és 1968-ig mesélt róla Lindgren. Hősei közül nem ismerjük még Katit. A róla szóló sorozat címei igazi lányregényszériát ígérnek (*Kati Amerikában*, *Kati Itáliában*, *Kati Párizsban*, 1950–1953). Valószínűleg nem egészen vagy csak lindgrenesen az. Újabb és újabb csínyeivel sorozat hőse Juharfalli Emil is (1963–1970). – Mondhatjuk persze, hogy a krimi

és a lányregény természete szerint is sorozatokban él. De Lindgren nemcsak ezekben a műfajokban használja ki a „folyt. köv.” varázsát. Általában nem felejt el, hogy ő a képi kultúra korában *író*. Bizonyára számolt azzal, hogy a sorozatok kliséi nemcsak ismétlődnek könyvről könyvre, de kopnak is. Ezért többnyire a sorozatok első kötetei a legmaradandóbbak és a sorozatokon kívüli művei.

Ha Lindgren több mint fél évszázados pályájára visszatekintünk, látható, ahogy világa egyre mélyül, érzelmeibb, meseszerűbb, mitikus elemekben egyre gazdagabb. A belső történeteknek pedig nagyobb szerepe lesz (*Oroszlánszívű testvérek*, 1974; *A rabló lánya*, 1981).

De térjünk vissza az első mű világhírűvé lett hőséhez, Harisnyás Pippihez!

„Szupergyerek”, magányos kislány vagy valaki más?

Szó, ami szó, Lindgren diribdarabokra törte a lányregény sémáit. Leginkább persze azt, hogy egy regénybeli lánykának milyennek illik lennie. Ez is tabutörés! Még ha Lindgren állított is olyasfélét, hogy nem lányregényt akart írni. Némi iróniával mondjuk, hogy lányregény az antilányregény is. A világ legjobb lovagregénye *Cervantesé*, pedig egy ellenlovagregény. A regény körüli vitákban nem esik szó arról, hogy a tabutörésbe már *Karin Michaëlis* belefogott Dániában. 1930 és 1935 között jelent meg a *Bibi-sorozat*. Kislányregény, amit nálunk „pöttyösnek” hívnak. („Pöttyös” volt egyébként első magyar kiadásában a *Harisnyás Pippi* is.) – A nagylányregénynek, a „csikosnak” rangos ősei vannak a világirodalomban. A kislányregénynek, a bakfiskönyvnek, azaz a „pöttyösnek” a *Heidi* (1880) vagy *A titkos kert* (1882) az őse, mintája. *Spyri* és *Burnett* hősei már Bibinek sem igazán felmenői, bár az ő történetében még ott vannak az öröklött motívumok. (Grófnő anya, szegény állomásfőnök apa, rideg nagyszülők, svájci nevelőintézet, kastély.) De Bibi már Pippi-előd. Csavarog, szökik. Szabad lélek. Kicsapják az iskolából. A sorozat egyik kötete olyan címet visel, mintha a könyv bandaregény lenne: *Bibi és az összeesküvők*.

Harisnyás Pippi már a külsejével is megtagadja a világirodalom minden bakfiskönyvének hősét. Mintha a karikatúrájuk lenne. A szoknyája kanárisárga, a bugyija kék és pöttyös, a jobb lábán fekete hosszú harisnyát visel, a bal lábán csíkosat, a cipője, mint az evező. Furcsa látvány, de az első pillanatban *Ende* Momója is az. Csakhogy Momóból sugárzik a jóság. Pippi pedig gondosan titkolja, hogy *jó*. Restelli az érzelmeit, ahogy korunkban szokásos. Vászott szavakkal fejezi ki szeretetteljes örömét: „Puszi a pofátokra!” Az egyik percben szörnyet játszik, a másikban vörösre sírja a szemét egy halott kismadár miatt. „...de hiszen te sírsz, Pippi!” – csodálkoznak rajta. „Mi, hogy én sírok? Látál te engem valaha sírni?” – tiltakozik, és máris fantasztikus hazugságmesébe fog. Kópéságaival igyekszik eltakarni a jóságát, de csak a felületes olvasót téveszti meg.

A *Harisnyás Pippi* regénytechnikája szerint *kópéregény*, azaz pikareszk. Kalandfüzér. A regény főhőse mindig távolságot tart maga és a többiek között. Érzékelteti, hogy nem egészen e világból való, a többiek pedig nagyon is. „Úgy gondolom, hogy egy aránylag kényelmes hajótörést rendezünk, mert nektek ez az első” – mondja játszótársainak, a két szomszédgyereknek, Tominak és Annikának. Megígéri, ha egyszer a Karib Tenger Rémei lesznek, Annika dolga csak a zongora leporolása lesz. A mindennapiság, a fantasztikum, a mesebeliség észrevétlenül tűnnek át egymásba. Pippi figurájában is egyszerre van jelen mind a három, de nem azonos mértékben. Annika és Tomi is tudják, hogy Pippihez nemcsak a szomszédba mennek át, a Villekulla-villába, hanem bejáratosak lesznek egy másik világba, ahol az illemszabályok, a rendszeret, az időbeosztás nem számítanak érénynek, de sok egyéb legalább ugyanennyit ér odaát. Például a barátság, a játék öröme, az őszinteség, az élet színessége, a másokkal való törődés. (Pippi piros masnit köt a lova farkára, ha a lónak születésnapja van. A majmának ágyba viszi reggel a narancsszörpöt

és a vajaskenyeret. Nonszensz ötlet, de a törődés jele is.) Ebben a világban minden megtörténhet, és nincs „esős, unalmas” nap. A fantázia bájos, mulatságos, groteszk, sokszínű világában vagyunk. – Ha Pippiben mégis van valami a valóságos gyerekből, akkor az egy magányos kislány, aki nemcsak szigetet álmodik magának, hanem apát is. Aki szomorú is lehetne attól, hogy a karácsonyt csak „nyavalyás családjával”, azaz a majommal meg a lóval tölti, de nem az. Vagy idegen tőle a panasz. Egyáltalán, boldog attól, hogy vannak barátai, szeplői meg józan esze. És hogy gyerek! „Az ősz elején tízéves leszek – mondja –, s olyankor az ember már elmondhatja, hogy túl van a legszebb évein.”

Harisnyás Pippi inkább a képzelet, a mese világából való, mint a valóságból. Az álma- it kalandregényekből szedi össze (kalóz vagy tengeri rabló szeretne lenni), kedvenc dala *A kincses szigetből* való („Hetén a halott ládáján, johohó! Meg egy üveg rum...”). Csodálatos ereje mesebeli: megfékezi a tigris, felkapja a cápát, földhöz teremti a betörőket. Nem minden tette tartozik az erény világába, még sincs olyan valóságos gyerek, akit féltének tőle. Annyira távoli a realitástól, hogy egy valóságos gyerekekkel összetéveszteni sem lehet. A Pippi-történet átéléséhez a mesehallgató-meseolvasó gyerek kettős tudata kell. Se Pippi mását, se Csodálatos Maryét nem keresi a valóságban, tudja, hogy mindketten a képzelet világából valók. – *Christine Nöstlinger a Hősök alkonya – új hősök* címmel rendezett konferencián (Klagenfurt, 1990) utalt egy régi olvasáspszichológiai vizsgálatra, amely az identifikáció természetét kutatta. Lindgren könyvével kapcsolatban bebizonyosodott, hogy a gyerekolvasó nem a főhőssel azonosul. Csodálja Pippet, mint a mesék hőst, de legfeljebb képzeletben szeretne Pippi és a Villekulla-villa lakója lenni. A gyerekolvasó a két szomszédgyerek, Tomi vagy Annika helyébe képzeletben magát. Tudja, hogy helye az iskolapadban van, és nem az iskolaablak előtti faágon. De nem bánna, ha Harisnyás Pippi odaköltözne a szomszédba. Talán mi sem. Mert mindannyiunknak szükségünk van „személyre szabott csodákra”. És azért se, mert ebből a vásott, de tüneményes kölyökből árad az öröm. El tudja hitetni – hosszabb-rövidebb időre –, hogy az „élet remek, meg ez az egész itt köröskörül”.